

Gesundheits-, Sozial- und Integrationsdirektion
Gesundheitsamt
Kantonsärztlicher Dienst

ናይ ጥዕና ማህበራዊን ምጽገባርን ምምሕዳር ቤት ጽሕፈት
ቤት ጽሕፈት ጥዕና
ካንቶናዊ ኣገልግሎት ጥዕና

ዝምዳድ ክታብት

ኣብ ናይ ትምህርቲ ዕድመ ንዘለዉ ቆልዑን መንእሲያትን ዝምዳድ
ክታብት
(መዋእለ ሕጻናት — ካልኣይ ደረጃ)

ዕድመ	ክታብታት
4-7 ዓመት * ካብ 6 ዓመት ንላዕሊ	<ul style="list-style-type: none"> - ፖሊዮ ሲፍተሪያ ምንጋጋ ቆልፍቲ ትኸትኸታ - *ቁርዲድ ነድሪ ሓንጎል (FSME) <p>ዘይተገበረ ክታብት ምግባር:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ንፍዮ፣ ጽግዕ፣ ንፍዮ ጀርመን
11-15 ዓመት	<ul style="list-style-type: none"> - ሲፍተሪያ ምንጋጋ ቆልፍቲ ትኸትኸታ - ወይቦ B (2 ወይ 3 ስቃጥላ) - ባክተሪያዊ ኣንቅጺ (ባክተሪያ ማኒንጂታ) - ሁማኒ ሃዝባንደሪ (ናይ ክሳድ ማሕጸን ምንሸር፣ ናይ ብልዕቲ ጡብ ኣድጊ) (2 ወይ 3 ስቃጥላ) <p>ዘይተገበረ ክታብት ምግባር:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ፖሊዮ - ንፍዮ፣ ጽግዕ፣ ንፍዮ ጀርመን - ናይ መጀመርታ ሓጋይ ማኒንጂታ

ቆልዓኹም ካብ 11- ክሳብ 15-ዓመት ዝገበረ እንተ ኾይኑ እሞ ክሳብ ህጂ ፍርማይ (በለ ኸ ቆጽሊ) ዘይሕለፈ እንተ ኾይኑ ምስ ሓኪም ስድራቤት ብዛዕባ እቲ ክግበር ዝከኣል ካብዚ ረኽሲ መከላኸሊ ክታብት ክትዛረቡ ኣለኩም።

ብኸብረትኩም ነዘን ዝሰዕሩ ሓፈሻዊ ዝኾኑ ንምክታብ ኣሉታዊ ዝገብሩ ምክንያታት ኣስተውዕሉ፡

- ዝቐደመ ቅጽታዊ ናይ ስንባድ ግብረ መልሲ (=ብርቱዕ ናይ ኣለርጂ ግብረ መልሲ)
- ጥንሲ
- ድኹም ተኸላኻሊ ኣካል
- ጽኑዕ ብርቱዕ ሕግም

ሲፍተሪያ ምንጋጋ ቆልፍቲ ንፍዮ ጀርመን

ሲፍተሪያ
እዚ ሕግም መብዛሕትኡ ጊዜ ብቃንዛ ክሳድ እዩ ዝጅምር። ኣብ ኣፍንጫን ክሳድን ሽፋን ይልጠፍ እዚ ከኣ ንትንፋስ ይዕንቅፍ ከምኡ እውን ንምስትንፋስ ብርቱዕ ከም ዝኸውን ይገብር ወይ ድማ ከምዘይከኣል ይገብር።

ኣብ ስዊዘርላንድ ብዝግበር ክታብት ምክንያት ምንም ናይ ሲፍተሪያ ሕግምት ኣይክስትን እዩ ዘሎ። እቲ ሰብ ሕግም ግን ክሳብ ሕጂ እውን ኣሎ፣ በዚ ምክንያት ድማ እቶም ዘይተኸተቡ ቆልዑ ኣብ ዝኾነ ጊዜ በዚ ሕግም ክተሓዙ ይኸእሉ እዮም ከምኡ እውን ብብርቱዕ ሕግም ክሳቆዩ ይኸእሉ እዮም።

መንጋጋ ቆልፍ (ቴታኑስ)

ናይ መንጋጋ ቆልፍ ጠንቂ፣ በቲ ኣብ መሬትን ኣብ መዓናጡ ሰብን እንሰሳታትን ዝርከብ ሓሳኹ እዩ። እዚ ናብ ኣካል ብቆሰሊ (ብፍላይ ድማ ብመጥባሕትን መውጋእትን ዝፍጠር ቆስሊ፣ ብምንዳድ) እዩ ሰሪጹ ዝሓቱ። ናቲ መርዚ ነቲ ስርዒት መትኒ ኣኒዲሩ ብጣዕሚ ዘሳቑ ምኡምታር ቀላጽም የኸትል።

ትኸትኸታ (ብርቱዕ ሰዓል)

እዚ ብጣዕሚ ተላጋባይ ዝኾነ ናይ ባክተሪያ ሕግም፣ ምስ ብርቱዕ ሰዓል፣ ዝተገተተ ምስሓብ ትንፋስን ተምላስ ዓኸታን ምግብን ዝተሰነዩ ሕግም ክኸውን ይኸእል እዩ። እዚ ሕግም መብዛሕትኡ ጊዜ ብዙሕ ሰሙናት ዝጸንሕ እዩ። ኣብ ሕጻናት ሕልኸላኻት ሕግም ከም እኒ ነድሪ ሳምቡእ፣ ኣካላዊ ምትእስሳር ካብኡ ሓለፉ እውን ነባሪ ዝኾነ ናይ ኣእምሮ ማህሰይቲ ከስዕብ ይኸእል። እዚ ሕግም ካብ ሸሕ ሕጻናት ንሓደ ይቐትል እዩ። ኣብ ዓበይቲ ሳሕቲ ጥራሕ እዩ ብርቱዕ ኸልኸልኻት ዝኸሰት። መብዛሕትኡ እዩን ወለዲ እዮም ነዚ ናይ ሕግም ትኸትኸታ ባክተሪያ ናብ ሕጻናትን ቆልዑ ደቆምን ዘሳግቡ፣ እቶም ወለዲ ብዘይ ምፍላጥ ኣዮም ዘሳግቡሎም።

ምልማስ ቆልዑ (ሕግም ፖሊዮ)

ቫይረስ-ፖሊዮ ነተን ናይ ስርዓት መትኅ ዝኾና ሴላት ስለ ዘበላሸዋ፣ ኣብ ዝተፈላለዩ ኣካላት ነፍሲ ሰብ ምልግስ የስዕባ እየን። ነተን ናይ ምትንፋስ ቀላጽም ስለ ዘጥቅዕ፣ እቲ ከምዚ ዘጋጠሞ ሰብ ከተንፍስ ምእንቲ ክኸእል፣ ብሓገዝ ማሸናት ክትንፍስ ኣለዎ። እተን በዚ ባይረስ ዝተጠቐሞ ኣካል ነብሲ ንሓዋሩ ይደኽማ ወይ ድማ ለማሰን ይተርፋ።

ኣብ ህዝቢ ስዊዘርላንድ ክታቦት ብዝምልከት ክብ ዝበለ ዲ.ሲ.ፐ.ሲ.ን ስለዝሰፈነ፣ ምልግስ ቆልዑ ካብ 1983 ዓመተ ምሕራት ጀሚሩ ዳርጋ ጠፊኡ እዩ ክበሃል ይከኣል እዩ። እዚ ምክልኻል ምእንቲ ቀጻልነት ክህልዎ፣ ኩሎም ቆልዑ ድሕሪ ሕጂውን ክኸተቡ ኣለዎም።

ንፍዮ፣ ጽግዕን ንፍዮ ጀርመን

እዚኡን ሰለስተ ብቫይረስ ዝብገሳ ሕማማት ብርቱዕ ዝኾነ ሕልኽልኽ ኣብ ልዕሊ ጥዕና ሰብ ክኸትላ ይኸእላ ኣየን።

ንፍዮ ነድሪ ሓንገል፣
ጽግዕ ኣንቅጺ፣ ረኽሲ ፍረ ነፍሲ፣

ንፍዮ ጀርመን እዚ ሕማም ኣብቲ ናይ መጀመሪያ ሰለስተ ኣዋርሕ እዋን ጥንሲ እንተጋጠመ፣ እቲ ዘይተወለደ ቆልዓ ኣብ ሓደጋ ይወድቕ እዩ።

ንፍዮ፣ ጽግዕን ንፍዮ ጀርመንን ብጣዕሚ ተላገብቲ፣ ብቫይረስ ዝብገሳ ሕማማት እየን፣ ካብ እዞን ሕማማት ከድሕን ዝኸእል ምንም ሕክምና የለን፣ ብዙሕ ጊዜ እውን ብጌጋ ነዞን ሕማማት ከም ዘይጓድኡ ተገይረን እየን ዝውሰዳ። ጽኑዕ ዝኾነን ብርቱዕን ሕልኽልኻት ክፍጠር ይኸእል እዩ፣ እዚ ከኣ ነባሪ ዝኾነ ኣካላዊን ኣእምሮአዊን መጉዳእቲ ከኸትል ይኸእል ሳሕቲ ከኣ ናብ ሞት ከብጽሕ ይኸእል እዩ። እቲ ሓደ ካብ እዚ ሕማም ንምክልኻል ኣድማዒ ዝኾነ መገዲ ክታቦት ጥራሕ እዩ።

ሕማም ወይቦ

እዚ ናይ ቫይረስ ሕማም ንጸሊም ከብዲ እዩ ዘጥቅዕ። እቲ ዝተፈልጠ መለለዩኡ ናይ ዓይኒ ብጫ ምኻን እዩ። እዚ ሕማም ክጅምር ከሎ መብዛሕትኡ እዋናት ኣይፍለጥን እዩ ወይ ከኣ ፍሉይ ብዘይኮነ ምልክታት (ምሕማም ከብዲ፣ ምዕግርጋር፣ ተምላሲ፣ ምድካም፣ ወ.ዘ.ተ.) እዩ ዝልለ። ጽኑዕ ዝኾነ ሕማም ወይቦ ሳሕቲ ክሳብ ሞት የብጽሕ እዩ። እቲ ዝበዝሖ በዚ ሕማም ወይቦ ዝተታሕዘ ሰብ ብዘይ ካልእ ሳዕቤን ይሓወድ እዩ። 5-10 %

ዝኸውን በዚ ሕማም ዝተታሕዘ ግን ንግኣት ሒዙ ይተርፍ እዩ፣ እዚ ማለት ከኣ እቲ ቫይረስ ኩሎ ጊዜ ኣብ ውሽጢ ነብሲ ኣሎ ማለት እዩ። እዞም ሰባት ነቲ ቫይረስ ምሉእ ዘመን ህይወቶም ንኻልኦት ከላግቡሎም ይኸእሉ እዮም ከምኡውን ድሕሪ ብዙሕ ዓመታት ወይ ዓሰርተ ዓመታት ምጭባጥ ጻላም ከብዲ (ሲርሆስ) ወይ ከኣ ምንሽር ጸሊም ከብዲ ክሕዞም ይኸእል እዩ። ሕማም ወይቦ ብደምን ብጸታዊ ርክብን እዩ ዝመሓላለፍ።

ባክተሪያዊ ኣንቅጺ (ባክተሪያ ሜኒንጂታ)

ብግምት 15 % ዝኾኑ ህዝቢ ኣብ ከባቢ-ኣፍንጭኦምን-ጎርርኦምን ናይ ሜኒንጂታ ባክተሪያ ዘለዎም ኮይኑ፣ በዚ ግን ኣይሓሙን እዮም። እቲ ባክተሪያ ግን ብሜምብራን ልፋጭ ሓሊፉ ኣብ ደም እንተ ኣትዩ፣ ብርቱዕ ሕማም ክፍጠር ይኸእል እዩ። ሙጉሊ ዘለዎ ሕማም ኣንቅጺ ወይ ድማ ናይ ደም ምምራዝ ምስ እቶም ዝፍርሑ ሕማማት እዩ ዝኸጸር። ናይ ባክተሪያ ኣንቅጺ ሕማም ብዙሕ ጊዜ ምስ ሕልኽልኻት ዝተተሓሓዘ እዩ። ቆልዓኹም ምስ ዝኸተብ ካብ እዚ ብባክተሪያ ኣንቅጺ ናይ ጉጅለታት A፣ C፣ W፣ Y ዝብገሳ ሕማማት ብዝሓሸ መገዲ መከላኸሊ ኣለዎ፣ (ካብ ኩለን ጉጅለታት ብጀካ ካብ ጉጅለ B)።

ናይ መጀመርታ ሓጋይ ሜኒንጂታ (FSME)

ኣብ ተፈጥሮ ወይ ደገ ኣብ ዝጸንፋሉ እዋን ቁርዲዳት ዝተፈላለዩ ሰብ ሕማም ከተሓላልፉ በዚ ምኽንያት ድማ ሕማም ከበግላ ይኸእላ ኣየን። እተን ክልተ ኣገደሰቲ ዝኾና ቦርሊዮስ፣ ወይ ድማ ጽዮ ገንዳ-ሕማም ተባሂለን ዝጸወዩ ከምኡ ድማ ናይ መጀመርታ ሓጋይ ሜኒንጂታ (FSME) እየን። እቲ ናይ መጀመርታ ሕማም ብኣንቲ ባዮቲክ ክሕክም ዝኸእል ክኸውን ከሎ፣ ነቲ FSME ግን ፍሉጥ ዝኾነ ሕክምና የለን። ካብ FSME ንምክልኻል ዝግበር ክታቦት፣ ኣብ ጎኒ እቲ ሓፈሻዊ ዝኾነ ምክልኻል ካብ ቁርዲዳት (ንምሳሌ ነዊሕ ክዳን ምኽዳን) እታ እንኮ ኣድማዒት ዝኾነት መፍትሒ ነቶም ካብ FSME ክከላኸሉ ንዝደልዩ ሰባት እያ።

ናይ ከሳድ ማሕጸን ምንሽርን ናይ ብልዕቲ ጡብ ኣድጊ

ብግምት ኣርብዓ ዝተፈላለዩ ዓይነታት ሁማነ ሃዝባንደሪ (HPV) ብጸታዊ ርክብ ካብ ሰብ ናብ ሰብ ይተሓላለፉ እየን ከምኡ እውን ብናይ ቆርባኑ ምትንኻፍ ወይ ድማ ብምትንኻፍ ሜምብራን ልፋጭ ይተሓላለፍ እዩ። መብዛሕትኡ እዋን በዚ ባክተሪያ

ዝተተሓዘ ምንም ናይ ሕማም ምልክት የብሉን፣ በዚ ምኽንያት እቲ ተታሒዞ ዘሎ ውልቀሰብ፣ እዚ ሕማም ሒዝዎ ከም ዘሎ ብዘይ ምፍላጥ፣ ነዚ HPV ሕማም ናብ ካልኦት ሰባት የተሓላልፍ።

እተን ዝተፈላለዩ ናይ HPV ዓይነታት ሙንሽር ከምጽኦ ይኸእላ እየን (ንምሳሌ ናይ ከሳድ ማሕጸን ሙንሽር / ናይ መቐመጫ ሙንሽር) ወይ ድማ ናይ ብልዕቲ ጡብ ኣድጊ የስዕባ። እቲ ናይ ከሳድ ማሕጸን ምንሽር፣ ምናዳ ከኣ ንዕኡ ኣቐዲሙ ዝሕብር ዝውቱር ስለ ዝኾነን እቲ ሕማም ድማ ብጣዕሚ ብርቱዕ ስለ ዝኾነን፣ ናይ HPV-ክታቦት ንኹለን ኣዋልድ ከም ሓፈሻዊ ክታቦት ይምዓድ እዩ። ሰብኡት ሳሕቲ እዮም፣ በተን ካብ HPV ዝብገሳ ናይ መንሽር ሕማም ዝተሓዙ፣ ነገር ግን ልክዕ ከም ደቀንሰትዮ ብዙሕ ጊዜ ብናይ ብልዕቲ ጡብ ኣድጊ ይተሓዙ እዮም። በዚ ምኽንያት እቲ ናይ HPV-ክታቦት ንኹሎም ኣወዳትን መናእሰይ ሰብኡትን ከም መመላእታ ክታቦት ንኸኸተቡ ይመዓድ እዩ።

ናይ ክታቦት ሕልኽልኽ

በተን ኣብዚ ተገሊጸን ዘለዎ ክታቦታት ምኽንያት፣ ሳሕቲ እዩ ብርቱዕ ዝበለ ሕልኽልኽ ዝፍጠር። ኩለን ክታቦታት ኣብ ብጣዕሚ ሳሕቲ እዋን ብርቱዕ ዝኾነ ናይ ኣለርጂ ግብረ መልሲ የስዕባ እየን። ናይ ንፍዮ፣ ጽግዕን ንፍዮ ጀርመንን ክታቦት ህይወት ዘለዎ ክታቦት ስለ ዝኾነ ኣብ ብጣዕሚ ሳሕቲ ዝኾነ እዋን ናይ መትነን ሓንገልን ረኽሲ ከስዕብ ይኸእል እዩ። እቲ በዞን ሕማማት ዝስዕብ ሕልኽልኽ ግን ካብኡ ንላዕሊ ብዙሕ ጊዜ እዩ ዝኸሰት (ናይ ንፍዮ ሕማም ዳርጋ 1 ካብ 1000 ናይ ሓንገል ረኽሲ የስዕብ እዩ)።

ይኹን እምበር እዞን ዝስዕባ ጎድናዊ ሳዕቤናት ሳሕቲ ወይ ድማ ብዙሕ እዋናት ይፍጠሩ እየን (ብቲ ክታቦታት ዝውሰን እዩ):

- ኣብ እቲ ክታቦት ዝተወግኡሉ ከባቢ ሕብጥ፣ ቃንዛ፣ ምቕያሕን
- ሕማም ርእሲ፣ ጸርውርው ምባል፣ ምድካምን
- ናይ ቀላጽምን መጋጠሚያታትን ቃንዛ
- ምዕግርጋር፣ ምምላስ
- ከም ጉንፋዕ ዝመስል ምልክት ሕማም